

دِسَاحَهُ

مرکز قذاز کتابهای

دکتر علی اسامی نوین

پنجم

حسین مسرت

سرشناسه، اسلامی ندوشن، محمدعلی، ۱۳۰۴
عنوان و نام پدیدآور، دنیایچه‌ها/ برگرفته از کتاب‌های دکتر محمدعلی اسلامی ندوشن.
به کوشش: حسین مسرت
مشخصات نشر، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری: ۳۹۸ ص.
شابک،

ISBN 978-964-325-340-0

وضعیت فهرست‌نویسی، فیبا
موضوع، مقاله‌های فارسی - قرن ۱۴
موضوع، دیباچه و دیباچه‌نویسی
شناسه افزوده، مسرت، حسین، ۱۳۳۹.
رده‌بندی کنگره، PIRV953/س۸۹د۸۶ ۱۳۹۲
رده‌بندی دیویی، ۸۵۴/۶۲
شماره کتابشناسی ملی، ۳۱۵۷۵۶۴

دیبایچه‌ها

برگرفته از کتاب‌های دکتر محمدعلی اسلامی ندوشن

به کوشش: حسین مسرت

ناشر: شرکت سهامی انتشار

چاپ اول: ۱۳۹۲

چاپخانه حیدری: ۱۱۰۰ نسخه

۱۶۵۰۰ تومان

شرکت سهامی انتشار

دفتر مرکزی: تهران، خیابان جمهوری اسلامی، نرسیده به میدان بهارستان، جنب خیابان ملت، شماره

کدپستی: ۱۱۴۳۹۶۵۱۱۸ تلفن: ۳۳۹۰۴۵۹۲ دورنگار: ۳۳۹۷۸۸۶۸

WWW.ENTESHARCO.COM Email: info@entesharco.com

فروشگاه مرکزی: تهران، خیابان جمهوری اسلامی، نبش خیابان ملت، شماره ۹۲، تلفن: ۳۱۱۴۰۴۴

فروشگاه شماره ۱: تهران، میدان انقلاب، بازارچه کتاب، تلفن: ۶۶۴۱۳۳۸۴ دورنگار: ۶۶۹۶۷۱۰۴

دییآچه‌ها

۵	سرآغازی بر دیبآچه‌ها
۹	کارنامه زندگی و آثار دکتر محمدعلی اسلامی ندوشن
۱۷	جامعه و فرهنگ
۱۹	ایران را از یاد نیریم
۳۱	به دنبال سایه همای
۳۷	فرهنگ و شبه‌فرهنگ
۴۷	ذکر مناقب حقوق بشر در جهان سوم
۵۳	سخن‌ها را بشنویم
۵۷	مرزهای ناپیدا
۶۳	هشدار روزگار
۶۵	ایران و تنهائیش
۶۷	دیروز، امروز، فردا
۷۱	ایران چه حرفی برای گفتن دارد؟
۷۳	راه و بی‌راه
۷۷	کارنامه چهل ساله
۸۱	ادب و تاریخ
۸۳	جام جهان‌بین
۹۳	واها و ایماها
۱۰۳	چهار سخنگوی وجدان ایران
۱۰۷	ز رودکی تا بهار
۱۱۵	گمانگی در چندانگی
۱۱۷	بران و یونان در بستر باستان
۱۲۱	یدن دگزاموز، شنیدن دگزاموز (گزیده شعرهای اقبال لاهوری)
۱۳۳	ردانه‌ها (گزیده رباعی‌های فارسی)

۵۱	 دربارهٔ فردوسی
۵۳	 زندگی و مرگ پهلوانان در شاهنامه
۵۷	 داستان داستان‌ها (رستم و اسفندیار)
۶۱	 سرو سایه فکن
۶۳	 ایران و جهان از نگاه شاهنامه
۸۹	 نامه‌نامور (گزیدهٔ شاهنامه)
۱۱	 دربارهٔ مولوی
۱۳	 باغ سبز عشق «گزیدهٔ منوی»
۱۹	 دربارهٔ حافظ
۱	 ماجرای پایان‌ناپذیر حافظ
۳	 تأمل در حافظ
۵	 سفرنامه‌ها
۷	 صفیر سیمرخ (سفر به اروپا)
۷	 در کشور شوراها (سفر به روسیه، بلژیک، فرانسه، ...)
۷	 آزادی مجسمه (سفر به آمریکا)
۷	 کارنامهٔ سفر چین (سفر به چین)
۷	 بازتاب‌ها
۷	 روزها
۷	 روزها «سرگذشت در چهار جلد»
۷	 بهار در پاییز (سفینهٔ هفتاد و هفت غزل)
۷	 ترجمه‌ها
۷	 شور زندگی
۷	 ملال پاریس و گل‌های بدی
۷	 آنتونیوس و کلئوپاترا
۷	 پیروزی آیندهٔ دموکراسی
۷	 کتاب‌شناسی آثار دکتر اسلامی ندوشن

سرآغازی بر دیباچه‌ها

دیر زمانی بود که خوانندگان آثار دکتر اسلامی ندوشن در دیباچه‌های پنجاه کتاب ماندگار وی با گفتارهای ارزنده و وزینی در قلمرو فرهنگ، ادب، جامعه و تاریخ برمی‌خوردند که جای آن در بین مجموعه مقالات ایشان خالی بود. چند سالی پیش، موضوع گردآوری و چاپ دیباچه‌ها را با نویسنده توانمند آن در میان نهاده شد که خوشبختانه با روی باز پذیرفتند و از بخت خوش نگارنده، وظیفه ساماندهی آن نیز بر دوش پیشنهاددهنده نهاد شد. این وظیفه چند حسن گوناگون را در پیش روی این جانب می‌نهاد:

نخست، خرسندی از حُسن نظری که جناب دکتر اسلامی ندوشن به نگارنده داشت و اجازه داده بود که این جانب گردآورنده آن باشد. و دیگر آن‌که وظیفه خطیر نظارت بر کار، که شامل یکدست کردن رسم الخط و نشانه‌های سجاوندی گفتارها هم بدان افزوده شده بود. گردآوری دیباچه‌ها این حسن را هم داشت که فرصت خوب و ارزنده‌ای را فراهم کرد تا نگارنده بتواند با وجود آشنایی‌های بیش از دو باره بیشتر و بهتر با دیدگاه‌های این دانشمند بی‌همال و نثر پخته و سخنه او که در معماری کلمات، شگفتی می‌آفریند، آشنا شود.

پس دست به کار شد و نخست تمامی دیباچه‌ها که بیش از ۱۰۰۰ صفحه می‌شد، استخراج گردید. این کار با همکاری فرزند هنرمند نگارنده، شادروان نیما سرت انجام شد. افسوس که او نیست تا شاهد چاپ این اثر باشد، سپس با مشورت نویسنده حدود چهل دیباچه برگزیده شد و پس از یک‌نواخت کردن متن‌ها، آماده چاپ گردید. ریرا گفتارها در فاصله زمانی سال‌های ۱۳۲۷ تا ۱۳۹۱ یعنی ۶۴ سال به نشتن آمده بود و طبعاً تفاوت‌هایی از لحاظ شیوه نگارش و نشانه‌های سجاوندی که ناشی از گونه‌گونی ناشران چاپ آثار دکتر اسلامی ندوشن بود، به متن راه یافته و از این رو بایسته بود که این گفتارها، یک‌نواخت و یک‌سان گردد و هرچند نویسنده این اجازه را هم داده بود که

تمامی گفتارها ویراستاری شود، اما چه کسی را یار است که در نشر زلال و روان و شیرین او دست ببرد و دگرگون کند. نثری که سال‌هاست به عنوان نثر معیار و زیبایی معاصر برگزیده شده و زینت بخش بسیاری از آثار ادبی معاصر شده و حتی کتاب خوب «فرهنگ درست‌نویسی سخن» اثر مشترک دکتر حسن انوری و دکتر عباس عالی‌بر پایه آن قوام یافته است. پس به هیچ وجه گفتارها ویراستاری نشد و تنها تصرفی که در آن شد، حذف برخی عبارات پایانی دیباچه‌ها در زمینه تقدیر و تشکر از افراد و بعضی توضیحات درباره فصول کتاب بود. از این رو تنها تغییرهای کوچک که در متن دید می‌شود، مواردی است که نویسنده پیش از چاپ این کتاب، در متن وارد کرده است.

اهمیت دیباچه‌های دکتر اسلامی ندوشن

دیباچه (مقدمه، پیش‌درآمد، سرآغاز، پیش‌سخن، پیش‌گفتار و...) هر کتاب دریچه‌ای است برای ورود و آشنایی با متن کتاب که بسته به هنر و توانمندی صاحب اثر، این دیباچه می‌تواند راه‌گشا و کارگشا و یا عکس آن باشد، چه بسا متون بسیاری از رنده‌ای که به واسطه نگارش دیباچه‌ای ناکارآمد، به کناری نهاده شده و چه بسا متون ساده‌ای که به دلیل نگارش دیباچه‌ای زیبا و استادانه باعث جذب و کشش خواننده سوی آن شده است.

کم نیستند آثاری که ارزش دیباچه‌های آن‌ها بر متن فزونی دارد. که نمونه‌ها بسیاری را می‌توان سراغ گرفت.

اما در بین آثار دکتر اسلامی ندوشن می‌توان دیباچه بلند ایشان را بر کتاب «پرو آینده دموکراسی» اثر توماس مان را مثال زد که خود یک کتابچه‌ای کامل در اهمیت دموکراسی و آزادی در جهان سوم است و یا اشاره به مقدمه وی بر کتاب «ملال پار و برگزیده‌ای از گل‌های بدی» کرد که بسیار جامع و پرمایه است.

در بین این سی و هفت دیباچه که در این کتاب گرد آمده، گفتارهایی دیده می‌شود که خواننده امروزی را با جان کلام بزرگان ادب پارسی آشنا می‌کند. مانند دیباچه‌ها که بر کتاب‌های: نامه نامور (گزیده شاهنامه) تأملی در حافظه، باغ سبز عشق (گفتار مثنوی) داستان داستان‌ها (رستم و اسفندیار) و زندگی و مرگ بهلولان در شاه نوشته است که بی‌گمان خواننده با خواندن این گفتارها چشم‌انداز روشن‌تری از فارسی را در پیش روی خود دیده و زیبایی‌های کلام، بیشتر بر دلش نشست و به اه بزرگان در بازتاب دیدگاه‌ها و جهان‌بینی و افکار و آزموده‌های زندگی آنان پی می‌برد. همچنین است دیباچه کتاب روزها که درسنامه زندگی نویسنده در خلال

است، آنجا که او برداشت خود را از زندگی بیان می‌دارد.

در بین دیباچه‌ها کم نیستند عباراتی که سال‌ها در ذهن خواهد ماند. چون حاصل سال‌ها عشق ورزی و دوستداری نویسنده در گستره ادب و تاریخ ایران زمین. مثلاً آنجا که از ایران گوید: «بین افسانه قنقش و سرگذشت ایران، تشابهی می‌توان دید. ایران نیز چون آن مرغ شگفت بی‌همتا، بارها در آتش خود سوخته است و باز از خاکستر خویش زاییده شده. ایران به ظاهر، همین هامون و بیابان و کوهسار و خرابه‌ها و کوچه‌باغ‌ها و بناهاست. ولی از سوی دیگر، یک عمق طولی در آن است که می‌رود به دور دور، آنجا که بیابان لشکر سلم و تور در آن گم شد، و این کوه که ضحاک در آن به بند کشیده گشت و این هامون، همان هامون است که ده‌ها امثال ابی سعید ابی الخیر، اندیشه‌های رندانه خود را در زیر آسمان پرستاره آن پروردند»^۱

و آنجا که با خرسندی و خوشنودی از ادب فارسی می‌گوید: «در این دنیای گذرا که فردوسی آن را سپیدی می‌خواند، هریک از ما در واقع، غریبی بیش نیستیم که می‌کوشیم تا پناهگاهی بجاییم. ادب فارسی نیز پناهگاهی بود که مرا در زیر سایه همایون خود داشت. درست است که طغی روزگاران، در سراسر جهان، اندیشه‌های نیرومندی به کار افتاده و سخنان بسیاری گفته شده است، ولی ما هم می‌توانیم دلخوش باشیم که وابسته به زبانی هستیم که هیچ چیز نیست که در آن گفته نشده باشد، آن هم با لطیف‌ترین بیان.

گذشته از آن، ادب فارسی، بار سنگین تاریخ غم‌آلود ایران را بر پشت دارد و یک سرگذشت شنیدنی و عبرت‌آموز از آن می‌سراید. اگر این آثار پدید نیامده بودند، می‌توان پنداشت که ایران این هزار ساله تا چه پایه می‌توانست گذر، خاکستری و ملال‌آور باشد. زبان فارسی به فریاد ایرانی رسید و او را از غربت و بی‌پناهی نجات داد»^۲

و آنجا که از عشق و رابطه آن با ادب فارسی می‌نویسد: «چرا در ادب فارسی - از قرن پنجم به بعد - عشق، یک چنین بُعد گسترده خارق‌العاده‌ای به خود می‌گیرد؟ جوابی که من دارم، آن است که ایران به دنبال یک نیروی "بر سر پا نگاه‌داشته" می‌گردد. پناه به عرفان می‌برد و محور عرفان، عشق است. تصور می‌کند که بتواند از عشق، مایه مقاومت و مصونیت بگیرد نمی‌گوییم ایرانی، عشق را اختراع کرد، ولی می‌گوییم که آن را از آتش افسرده بیرون آورد و شعله‌ور ساخت. گمان نمی‌کنم زبان دیگری باشد که این همه آب و تاب و دامنه به احساسی داده باشد که یک منشأ طبیعی ساده دارد.

۱. ایران را از یاد نبریم، تهران: یزدان، چاپ نهم، ۱۳۸۶: ۱۵ و ۸ با تلخیص.

۲. جام جهان‌بین، تهران: قطره، چاپ هفتم، ۱۳۸۲: ۷.

خصوصیت عشق عرفانی این بوده که حالتی دسترس‌پذیر و فناپذیر را به امری بی‌انتها تبدیل کند، عشق باعث گردید که ادبیات عرفانی ایران، ادبیات جذابی بشود، زیرا پایه را بر چیزی گذارد که از نیازهای مبرم انسان است و آن زیبایی است.^۱

در پایان نگارنده وظیفه خود می‌داند که از شرکت محترم سهامی انتشار سپاسگزاری بنماید که چاپ آن را در سلسله آثار خود پذیرفته است.

حسین مسرت

یزد - زمستان ۳۹۱

۱. تأمل بر حافظ، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۷: ۸، ۹، ۱۴. با تلخیص.